

ZELDZAAM – ZELDZAMER – ZELDZAAMST

ESTHER MONSMA
ERIC VAN DE VELDE

"Hee, wacht eens?", roep ik, als Eric met de punt van zijn schoen een lang bruin staafje mijn kant op schuift. We zien tegelijk iets dat er interessant uit ziet op het verder fossielloze stukje strand bij Vrouwenpolder. Het is eind zomer 2018 en we zijn nog een paar dagen naar Zeeland op vakantie en struinen wat aan de kust.

We weten meteen dat het een rare vondst is: lang, bruin, een beetje gebogen en met een zwart topje, dat er geglaazuurd uitziet. Een tand! Zoveel is duidelijk. Maar welk dier heeft nou zo'n lange wortel? Als amateurpaleontologen zoeken we al jaren fossielen in heel Europa, dus tanden en kiezen herkennen we inmiddels wel.

Een eerste determinatie door Hansjorg Ahrens vanaf een foto via Oervondstchecker (Ahrens, 2018) wijst uit dat het bijzonder is: een melkslagtandje van een babymammoet (Fig. 1). Er zijn in Nederland maar een stuk of tien van deze tanden gevonden (Mol, 2018).

De babyslagtand is een melksnijtand die 'nutteloos' in de kaak van de mammoet groeit en uitvalt. Tegelijk vormt zich aan de buitenzijde van de melkslagtandjes de ware of blijvende slagtang die maar blijft doorgroeien (Van Essen, 2011, p. ix; Mol et al., 2018).

Het meest logisch lijkt het dat het fossiel afkomstig is van een wolharige mammoet (*Mammuthus primigenius*). Deze zoogdieren liepen zo'n 20.000 tot 126.000 jaar geleden tijdens het Laat-Pleistoceen over wat nu onze Noordzeebodem is. Er zijn op verschillende stranden aan de Nederlandse kust fossielen van diverse dieren te vinden uit deze periode (Wesselingh, z.j.). De mammoetbabyslagtand belandt in onze vitrinekast met topvondsten; we beseffen dat we iets bijzonders hebben gevonden.

Als we op 1 juni 2019 naar een WPZ-bijeenkomst gaan in Hellevoetsluis, besluiten we het slagtangje mee te nemen: we hebben de hoop dat mammoetdeskundige Dick Mol er ook is en verwachten dat hij het dan toch wel leuk zal vinden om te zien, gezien de zeldzaamheid. En voor een serieuze determinatie is in het echt een fossiel vasthouden toch beter dan een oordeel vanaf een foto.

Daarnaast nemen we ook een fossiel babymammoetkiesje mee dat we in 2015 vonden op Maasvlakte 2 (Fig. 2). Het kiesje mist een stuk van de wortel en het kauwvlak is nauwelijks afgesleten. Charlie Schouwenburg van Oervondstchecker determineerde het al eerder (Schouwenburg, 2015) en

Dick bevestigt zijn determinatie: het is een dp2 van een babymammoet uit het Pleistoceen, 20.000 tot 126.000 jaar oud.

Op het moment dat Dick Mol het andere, langwerpige fossiel ziet, weet hij meteen te melden dat het inderdaad een melkslagtandje van een babymammoet is. Maar dan wordt het lang stil. Na het enige tijd bestudeerd te hebben, vertelt Dick ons dat hij slechts één keer eerder zo'n fossiel als dit heeft gezien, in Rusland. Het melkslagtandje is volgens Dick namelijk niet van een wolharige mammoet, maar van een zuidelijke mammoet (*Mammuthus meridionalis*). Deze olifantachtige leefde van 2,6 miljoen jaar tot 1 miljoen jaar geleden, in het Pliocene en het Vroeg-Pleistoceen. Nederland was toen subtropisch, waardoor de zuidelijke mammoet hier goed gedijde (Van den Berge, z.j.).

Waarom is nou te zien dat dit melkslagtandje van de zuidelijke mammoet is? Naast hele kleine morfologische verschillen met andere mammoeten speelt vooral de ouderdom een factor van betekenis. Het tandje is versteend, in tegenstelling tot die van mammoeten uit het Laat-Pleistoceen. Een belangrijk kenmerk: aan de holle bovenkant van het slagtangje is de binnenkant bruinrood, het lijkt een roestige afzetting. Juist de mate van fossilisatie (de verstening) en die kleur geven aan dat het tandje ouder is dan vergelijkbare tandjes van de wolharige mammoet, zo legt Dick Mol ons uit. Het melkslagtandje is zelfs vermoedelijk van een nog ongeboren jong. De zuidelijke mammoet is een aanzienlijk grotere mammoetsoort dan de wolharige. Het tandje is relatief klein in vergelijking met het Russische exemplaar en dat zou er op kunnen duiden dat we hier te maken hebben met een slagtangje van een ongeboren of pasgeboren individu. Nu zijn wij er even stil van. Zo'n zeldzame vondst!

LITERATUUR

- Ahrens, H. (2018) Zeer lange tandhals met stukje tand. <https://www.oervondstchecker.nl/discoveries/view/5b955cc5-1084-4943-80ae-09c4d91a7b4b>
- Berge, D. van den (z.j.) Zuidelijke mammoet, *Mammuthus meridionalis*. <http://www.geologievannederland.nl/fossielen/zoogdier-beschrijvingen/zuidelijke-mammoet>.
- Essen, H. van (2011) Tracing Transitions, An overview of the evolution and migrations of the genus *Mammuthus* BROOKES, 1828 (Mammalia, Proboscidea). <https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/18196/front.pdf?sequence=19>
- Mol, D. (2018) Melkslagtanden en kleine permanente slagtang van de wolharige mammoet, *Mammuthus primigenius* (Blumenbach, 1799) Gevonden op onze stranden. *Cranium* 35-1, 26-35.
- Mol, D., A. Bijkerk, J.P. Ballard (2018) Deciduous tusks and small permanent tusks of the Woolly Mammoth, *Mammuthus primigenius* (Blumenbach, 1799) found on beaches in The Netherlands. *Quaternary* 1-7, 1-14.
- Schouwenburg, S. (2015) Kiesje baby-mammoet. <https://www.oervondstchecker.nl/discoveries/view/559be4ff-642c-425c-862e-2c11d91a7b4b>
- Wesselingh, F. (z.j.) Laat-Pleistoceen, 11.800 – 126.000 jaar geleden. <http://www.geologievannederland.nl/tijd/reconstructies-tijdvakken/laat-pleistoceen>